

Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή

Ενότητα 1^η: Εισαγωγή

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος

Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η παιδαγωγική σχέση:

αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή
Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Ενότητα 1^η: Εισαγωγή Αποσαφήνιση εννοιών

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Καθηγητής Α.Π.Θ.

Περιεχόμενα (1/2)

- Το διπλό επίπεδο της σχολικής μάθησης.
- Ανάλυση της επικοινωνίας εκπαιδευτικού-μαθητή.
- Ο συμβολικός χαρακτήρας της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης.
- Λειτουργία των συμβόλων και των σημασιών.

Περιεχόμενα (2/2)

- Διαδικασία κατάκτησης κωδίκων, συμβόλων και κανόνων.
- Η έννοια της περιίστασης.
- Η θεωρία του συμβολικού ιντεραξιοναλισμού στην εκπαίδευση.
- Ενδεικτική βιβλιογραφία

Το διπλό επίπεδο της σχολικής μάθησης (1/2)

- Μαθαίνουν οι μαθητές απλά ό,τι ορίζει το Α.Π.;
- Κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα (Hidden Curriculum) (Μαυρογιώργος, 1983)
- Η ακαδημαϊκή και η κοινωνική μάθηση.
- Κοινωνική μάθηση: δημιουργία σχέσεων , θέσπιση κανόνων, αποκρυπτογράφηση προσδοκιών, επιδιώξεων, κ.ο.κ. (Ματσαγγούρας, 2000).

Το διπλό επίπεδο της σχολικής μάθησης (2/2)

- Και η ακαδημαϊκή μάθηση εξαρτάται από την **ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων**.
- Το περιεχόμενο του Αναλυτικού προγράμματος (Α.Π.) επηρεάζεται από την **ανθρώπινη αλληλεπίδραση**.
- Ο μαθητής μαθαίνει πολύ περισσότερο ή πολύ διαφορετικά απ' ό, τι ορίζει το Αναλυτικό Πρόγραμμα.
- Θεωρείται παιδαγωγικά απαραίτητη η δυνατότητα γνώσης και ανάλυσης της **παιδαγωγικής σχέσης** (Ξωχέλλης, 1999).

Ανάλυση της επικοινωνίας εκπαιδευτικού – μαθητή (1/3)

- **Βελτίωση ακαδημαϊκών αποτελεσμάτων** (Postic, 1995).
- **Διαμόρφωση ταυτότητας.**
- **Αυτοαντίληψη:** εικόνα του εαυτού.
- **Αυτοεκτίμηση:** αποτίμηση της εικόνας (Γκότοβος, 1995).

Ανάλυση της επικοινωνίας εκπαιδευτικού – μαθητή (2/3)

- Το αναπτυσσόμενο άτομο μέσα από την επαφή με ενηλίκους ή ομηλίκους σχηματίζει την **εικόνα του εαυτού** που **επηρεάζει** τις **στάσεις** και **προσδοκίες**, τις **σχέσεις** του και τις **μελλοντικές επιδιώξεις** του (Λεονταρή, 1996).
- Μοναδικό έργο του εκπαιδευτικού η **εξάντληση της ύλης**;
- **Ενδιαφέρον** και **γνώση χαρακτηριστικών** και **αναγκών** του μαθητή.
- **Εξειδικευμένες γνώσεις** και **ικανότητες** που αποτελούν αντικείμενο εκπαίδευσης και μάθησης (Μπακιρτζής, 2002).

Ανάλυση της επικοινωνίας εκπαιδευτικού – μαθητή (3/3)

- **Ρόλος εκπαιδευτικού:** βασικό γνώρισμα/προσδοκία η *ευαισθητοποίηση σε ανάγκες εκπαιδευόμενου.*
- **Στόχος του παρόντος μαθήματος:** ανάλυση/ εύστοχη διάγνωση → παρέμβαση με **κατάλληλους παιδαγωγικούς χειρισμούς.**

Ο συμβολικός χαρακτήρας της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης (1/3)

- Ανθρώπινη συμβίωση → κοινωνική αλληλεπίδραση (social interaction) (Mead, 1962).
- Η συμβίωση σε κοινωνία προκαλεί αμοιβαίες επιδράσεις → όχι στατική αλλά δυναμική κατάσταση / Ένα είδος διαπραγμάτευσης ανάμεσα στους εμπλεκόμενους.
- Βασικά σχήματα αλληλεπίδρασης
 - Άτομο ↔ άτομο
 - Άτομο ↔ ομάδα
 - Ομάδα ↔ ομάδα.

Ο συμβολικός χαρακτήρας της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης (2/3)

- Η κλασική σύνδεση: S (stimulus-Ερέθισμα) → R (response-Αντίδραση) εμπλουτίζεται με το σύμβολο (Symbol) (Mead, 1962).
- Παρεμβάλλεται το σύμβολο/σημασία που παίρνει κάθε ερέθισμα (symbolic interactionalism).
- Κοινωνική καταγωγή συμβόλου: εξαρτάται από το χώρο και το χρόνο.
- Υπόκειται σε εξέλιξη.

Ο συμβολικός χαρακτήρας της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης (3/3)

- **Λειτουργία συμβόλων:** τα πάντα συγκεκριμένα και αφηρημένα.
- Ο κόσμος αποτελεί **συμβολική κατασκευή** που επηρεάζει την αντίληψή μας.
- Η **νοηματοδότηση της συμπεριφοράς** είναι κοινωνικοπολιτισμικά καθορισμένη (Schneider, 1993).
- Η τελειοποίηση των εννοιών που αφορούν τη συμπεριφορά επιτελείται είτε μέσα από **γλωσσική απόδοση** είτε με **μη λεκτικά σήματα** → συντελούν στη βελτίωση συμπεριφοράς (Wertsch, 1985).

Λειτουργία των συμβόλων και των σημασιών τους (1/3)

- Η αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο: ο ένας στο αντιληπτικό πεδίο του άλλου.
- Οποιαδήποτε δραστηριότητα του απέναντι αποτελεί υλικό για σημασιοδότηση (Blumer, 1986).
- Προσαρμογή των αντιδράσεων του ανάλογα με τις σημασίες που δίνει, ειδικότερα στις ερμηνείες.

Λειτουργία των συμβόλων και των σημασιών τους (2/3)

- **Ερμηνεία:** όχι γραμμική σχέση ερεθίσματος και ερμηνείας αλλά **διαμορφωτική** ανάλογα με την αντίληψη για περίσταση, προθέσεις, προσδοκίες.
- Το άτομο σε πρώτη φάση ορίζει (**definition**) και στη συνέχεια ερμηνεύει (**interpretation**) τα σήματα που εκπέμπονται (Μιχαλακόπουλος, 1997).
- Απαραίτητη η λειτουργία των σημάτων ως συμβόλων π.χ. κοινό κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο.

Λειτουργία των συμβόλων και των σημασιών τους (3/3)

- **Δυνατότητα σήμανσης:** καθαρά ανθρώπινη ικανότητα και η βάση της ανθρώπινης συμβίωσης και αλληλεπίδρασης.
- Η αλληλεπίδραση επιτελείται όχι σε «κενό» αλλά σε κοινωνικό πλαίσιο, όπου ισχύουν είτε **τυπικοί** είτε **άτυποι κανόνες** (Κωνσταντίνου, 1997).
- Οι άτυποι κυρίως φανερώνονται / μαντεύονται κατά την κοινωνική αλληλεπίδραση και αποτελούν **υλικό προς ερμηνεία**.
- **Χρησιμότητα κανόνων:** προσανατολίζουν προσδοκίες εμπλεκομένων.

Διαδικασία κατάκτησης κωδίκων, συμβόλων και κανόνων (1/2)

- **Κοινωνικοποίηση:** μετατροπή βιολογικού σε κοινωνικό ον (Γκότοβος, 1995).
 - ενεργητική αντιμετώπιση ατόμου προς το περιβάλλον.
 - απόκτηση προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας (Hurrelmann & Ulich, 1991).
 - Πληρότητα πράξης και επικοινωνίας (Handlungskompetenz – Kommunikative Kompetenz.
 - Διαμορφώνει και εικόνα περιβάλλοντος (Κελπανίδης, 2002).

Διαδικασία κατάκτησης κωδίκων, συμβόλων και κανόνων (2/2)

- **πληρότητα πράξης:** κατάκτηση κανόνων αλληλεπίδρασης.
- **πληρότητα επικοινωνίας:** κατάκτηση συμβόλων και κανόνων που διέπουν την ανθρώπινη επικοινωνία, ώστε να μην ματαιώνονται μονομερώς οι προσδοκίες που κάποιος έχει επενδύσει σε μια περίπτωση (Habermas, 1977).

Η έννοια της περίστασης

- **Ορισμός περίστασης:** να λαμβάνει υπόψη του ανθρώπους και ρόλους, φυσικά αντικείμενα, χώρο, χρόνο = συμμετέχει με επιτυχία στην αλληλεπίδραση (Blumer, 1986).
- Η περίσταση επηρεάζει τόσο τη **συμπεριφορά** όσο και την **ερμηνεία** της.
- **Ημερήσια διάταξη/πρόγραμμα:** από κοινού ορισμός περίστασης.

Η θεωρία του συμβολικού ιντεραξιοναλισμού στην εκπαίδευση (1/2)

- Γιατί επελέγη η θεωρία του **συμβολικού ιντεραξιοναλισμού** για την ανάλυση/κατανόηση της αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και το μαθητή;

Δεν είναι η μοναδική θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου.

Βοηθά στην συνειδητοποίηση συμπεριφορών και της καθημερινότητας.

Η θεωρία του συμβολικού ιντεραξιοναλισμού στην εκπαίδευση (2/2)

- Προσεγγίζει και την σχέση εκπαιδευτικού - μαθητή ως ένα περιστατικό της ανθρώπινης συμβίωσης, το οποίο παρουσιάζει μεν **σταθερά και όμοια** χαρακτηριστικά με κάθε ανθρώπινη αλληλεπίδραση, αλλά και **ενδιαφέρουσες ιδιαιτερότητες** λόγω της περίπτωσης.
- Προσδοκώμενα κέρδη: Να μπορεί ο εκπαιδευτικός καταρχήν να **συνειδητοποιεί** τη δική του συμπεριφορά και να την συνδυάζει/αντιπαραθέτει με τις αντιδράσεις των μαθητών του.
- Να ξεπεράσει τελικά την αντιμετώπιση της ζωής στην τάξη ως μιας κατάστασης αφύσικης ή σε στεγανά από την υπόλοιπη κοινωνική πραγματικότητα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (1/3)

Ελληνόγλωσση:

1. Γκότοβος, Α. (1995). *Παιδαγωγική αλληλεπίδραση. Επικοινωνία και κοινωνική μάθηση στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.
2. Κελπανίδης, Μ. (2002). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεωρίες και πραγματικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
3. Κωνσταντίνου, Χ. (1997). *Σχολική πραγματικότητα και κοινωνικοποίηση του μαθητή*. Αθήνα: Gutenberg.
4. Λεονταρή, Α. (1996). *Αυτοαντίληψη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
5. Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Η σχολική τάξη: χώρος-ομάδα-πειθαρχία-μέθοδος*. Αθήνα: Γρηγόρης.
6. Μαυρογιώργος, Γ. (1983). *Σχολικό πρόγραμμα και παραπρόγραμμα. Σύγχρονη εκπαίδευση*, 13, 36-46.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (2/3)

Ελληνόγλωσση:

7. Μιχαλακόπουλος, Γ. (1997). *Το σχολείο και η σχολική τάξη. Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
8. Μπακιρτζής, Κ. (2002). *Η δυναμική της αλληλεπίδρασης στην επικοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg.
9. Ξωχέλλης, Π. (1999). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
10. Postic, M. (1995). *Η μορφωτική σχέση*, μτφρ. Δ. Τουλούπης. Αθήνα: Gutenberg.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (3/3)

Ξενόγλωσση:

1. Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionalism. Perspective and method*. Belkeley: University of California Press.
2. Habermas, J. (1977). *Kultur und kritik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
3. Hurrelmann, K. & Ulich, D. (1991). *Neues handbuck der socialisationsforschung*. Weinheim, Basel: Beltz.
4. Mead, G. (1962). *Mind, self and society*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Schneider, B. (1993). *Children's social competence in context: the contributions of family, school and culture*. New York: Pergamon Press.
6. Wertsch, J. (1985). *Vygotsky and the social formation of mind*. Cambrigde: Harvard University Press.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μπίκος Κωνσταντίνος.
«Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ
εκπαιδευτικού και μαθητή. Εισαγωγή». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS157/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: Μενέλαος Χ. Τζιφόπουλος
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2013-2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

